

Doktorok vására Új a múlt

A dolog akkor érintett először érzékenyen, amikor átolvastam néhány „pályamódosító” diplomással készült interjút. Takarító-kisparossá vált biológusról, más munka híján libát tömni kényszerülő vegyészkatáról, diplomás benzinkutasokról és számtalan hasonló esetről. Még mielőtt az okokon kezdem volna gondolkodni, eszembe jutottak saját példám. A Marx tér és a Mérey utca sarkán a Kis-mama- és gyermekruházati üzlet felett tábla: „cgt.: dr. ...” Szóval kirakodóvásár hirdert még doktorokat? Azokról már nem is szólván, akik neve előtt ugyan nem látható e jelzés, de nem éppen kisparosként kezdték a pályájukat. Persze már csodálkozásom sem a régi, mégis nehezen szokotom magam a gondolathoz, hogy két év múlva — mikor várhatóan kézhöz kapom a diplomámat — talán én is egy képzettségemtől távol álló munkakörben tudom csak biztosítani magamnak a megélhetést.

Az iskolában az a gyerek válik példaképpé, akinek a szülei megvehetik a Hi-Fi tornyot, a videomagnót és a szórakoztatóipar egyéb kellékeit. A pedagógus hogyan tudná meggyőzni a kitűnő tanulót arról, hogy igenis értségségi, diplomát kell szereznie, ha a gyerek csak azt látja, hogy minden további nélkül lehet taxifófor vagy pincér egy jól menő szerződéses üzletben, s keresheti az öt-hatszorosát is annak, amivel diplomásként kezdene. Ma már sajnos az sem meglepő, hogy a diák világosítja fel a tanárt az épp aktuális új filmről, színjárat előadásáról, megjelenő könyvről, hiszen a „köznevelődési pótlékot” még nem találták fel, a pedagógusfizetés minősítésére pedig már a kormány sem vállalkozik szívesen. A probléma létét elismeri ugyan, de semmi olyan intézkedést nem hoz, mellyel megoldandó.

Amíg kutatókat, tanárokat kényszerítünk arra, hogy munkájukat, tudományos ambícióikat feladva a „termelő ágazatok” valamelyikében helyezked-

jenek el, a tudás értékéről nem beszélhetünk. A diploma az emberek többségének szemében nem több egy közönséges okmányánál, melyet már a „képesítő” jelzővel sem ruházhatunk fel minden esetben. Az értékvesztés csak mélyülni fog, ha továbbra is ezen a „kijelölt úton” kívánunk haladni. Az értelmiség alkotmányellenes megkülönböztetése a lakások kiutalásánál, a gyerekek felvételijénél és a szociális támogatásoknál a mai napig változatlan. Ki vállalja az igazságszolgáltatást a család felett, ahol a két orvos közülől az anya ápolónővé kényszerül minősíteni magát, hogy gyerekének legalább az egyenlő esélyt biztosíthassa a felvételinél? És ki vállalja a felelősséget, ha ezek után a gyerek úgy gondolja, hogy ő nem akar a szüleihez hasonló „megkülönböztetett” lenni? Erdemesebbnek tart olyan pályát választani, amiből meg is lehet élni. Ennek a szemléletváltozásnak olyan értéktelődés lehet csak az eredménye, melynek következményei beláthatatlanok. Annyi azonban bizonyos, hogy a fel nem használt ötletek, gondolatok „szemétre dobása” felelősen pocskolós. S mindaddig az is marad, amíg közvetlen összehasonlítást végzünk egy kutató és egy kazánfűtő havi „termelékenységé” között.

Okok után nyomozva próbáltam a jelenséget valamiképpen értelmezni. S értelmezni lehet is, csak megérteni és elfogadni nem, hogy miért teremtenek ebben az országban az értelmiség számára olyan feltételeket, hogy választani kell: szellemi munka vagy megélhetés. A „kiművelt emberfők sokasága” így csupán ábránd marad. Am a „terv” teljesítményéért talán elérhető közelségben is akadnak felelősök. Több mint száz évvel ezelőtt Deák Ferenc „csak” annyit kért, hogy „úgy építsük a jent, hogy ne kompromittáljuk a múltat.” Ezen az úton haladva pedig már a jövőnk is jó előre lejárhat.

KOZEL ANITA

(munka és a világ)

Miért épp' a Carmen?

Miért épp' Szegeden, s miért épp' a bölcsészek? — kérdezte a párttitkár magától, mintegy némi bosszankodással a (fel)hanglábán.

Miért épp' a Carmen? — kérdezhetnének mi. — Miért épp' Bizet művével sztrájkol ki Francesco Rosi a játékfilmkészítésből? S miért csavarja el a cigánylánny annyi mai rendező fejét, fantáziáját Antonio Gades-tól Péter Brook-jáig? Miért lett egycsapásra olyan sürgős ez az ügy a művészetben, hogy pár év alatt a felújítások garmadáját élje meg Carmen s Don José halálos szerelme?

Képzelnem sem tudok botorabb érvelést, mint amely így indít: „egyrészt Bizet nagyszerű muzsikája”. Legalább húsz olyan operát mondok, amely van ilyen jó, s kapásból tízet, amelyik sokkal jobb. Tehát nem a zene.

Inkább a sztyorban vagy még inkább a szűzsében lehet valami irritálóan korszerű, büdösen mai. Alkéréség meg alkéréség helyett (amelyekre mi úgyis kezdetlőt fogva tudnánk a választ, haha...) haladjunk visszafelé, mondjuk ki kezdésnek a végkövetkeztetést! Carmen pimaszul szabad, bosszantó mértékben egyéniség. Nem tűri maga körül a tespedést, hozzá viszonyulni kell. Egyszóval az a némbér, „kilyennekből” ma oly kevés, s mind keveseb születik. (Olyan összetevőszavak lettünk!) Carmen tehát mint egy embertípus mauzóleuma, a személyiség emlékműve bolondit magába sorra bennünket. „Ha Carmen gyönyörű, és mindenki bomlik utána, ebben nincs semmi izgalom — veszi alapul Rosi —, az érdekes az, hogy a nő csúnya, s mégis minden férfit meghódít.” Don José a maga ügyintéző modorával, menetrendszerű szerelmével (mely zúgó és egyenes vonalú, mint egy landolás), na ő aztán mai ember! Pitáner és szürke, mint mi ma. Ahogy Plácido Domingo (Don José) először belenéz Carmen szemébe, az a megrettenet győlködő pillantás, az ő. Kisember, aki fél egy olyan perzselő, szélsőséges jelenségtől, mint Carmen, de vonzódik is hozzá, s fél a von

zódástól is. Fél, mert megérzi, hogy Carmen léte s létmódja cáfolja a tizedes valóságot, a józan eszt, a ranglétrát, a fényes gombok ragyogását. Azt bizonyítja, hogy a világ nem úgy van, ahogy ő gondolta.

A kapcsolat tragédiája sorszerű. Carment dühíti a kisszerűség, nem José szereti, hanem a jóképű katonát, a feszes kék munda, no meg azt, aki kezdetben nem veszi észre.

Rosi arra törekedett, hogy Bizet művét interpretálja, s nem saját elképzeléseire keresett ürügyet az operában. Filmjében minden megjelenik, ami elvárható, ami ezt a művet színéssé, érdekessé teszi, s semmi olyan nincs benne, kifogásolható lenne. Kevés a „filmes” eszköz, inkább hatalmas szabadtéri színház látnunk: tarka tömegek, egzotikus tájak. Elképzelésének zenei következménye, hogy nem húz a partitúrától, jeleneteket se helyez át, a leírtat játszatja.

A képek sora az arénában kezdődik: a viadal vége felé járunk, a fekete bika fáradt, sebzett: marján piros vér csurog. Szimbolikus zene: a szenvedélye, az élet — és a halál! Escamillo leszúrja a bikát — győz a halál. S épp a döfőse tőr ki a nyitány, a nagyszabású indulózene alatt már a hős matorodni ünneplik. Az előjáték a véget sejteti, vetíti előre, s amikor az utolsó felvonásban Carmen fekete mintás ruhában jelenik meg — bizonyosak lehetünk, hogy nemcsak a jelképrendszert, a végzetet is beteljesíti.

Avantgardizmustól mentes a szereposztás is. Ismert világsztárokat vonultat föl. Plácido Domingo (Don José) és Ruggiero Raimondi (Escamillo) nemcsak énekesnek, de látványos, sőt színészesnek is impozáns. Nem kell egy Carmennek lenni, hogy egy nő belejűk szeressen... Az egyetlen meglepetés a címszereplő, az ismeretlen Julia Cigemes-Johnson (volt, amikor a szereposztást megtudtuk). Őt énekesnek egy fokkal gyengébb, mint a férfiekollégák, ám jelenségnek, Carmennek egyedülálló.

MÁROK TAMÁS

Teljes gőzzel – rossz irányba?

„Csak a jövőnk biztos, múltunk mindig bizonytalan.” — hirdette kedves, öreg professzorom cinikus derűlátással. Legújabb történelmünk egyszerre igazolja, s cáfolja őt. Mióta ugyanis jövőnk teljesen elbizonytalanodott, mi több, jelenünkkel szemben is egyre több a kértely, valami különös lelkesedéssel vetjük rá magunkat a régebbi korokra, s értékeljük át egészen pontosan a félmúltat. Persze maradtak még jócskán tegnapiak, melyeket felünk át(?)értékelni(!).

Miért kell nekünk az új múlt? — kérdezte az Irodalmi Kávéházban október 10-én Besenyi Sándor.

Nem kell, ránk esik! — felelte Ágh Attila filozófus, politológus vagy történész, aki nem foglalkozása bizonytalanul meghatározható, mint a legtöbb gondolkodó magyaré. — Jozsef Vassariónovics szupersztár lett, ám ez nem valami központilag irányított akció. A szélesebb tömegek (s politikai vezetés is) most döbben rá, (s meri végre bevallani), hogy a sztálinizmust 1988-ig még nem sikerült meghaladni. Annak lényege ugyanis nem a már fel számolt személyi kultusz, hanem a hatalomgyakorlás egyszerűsége, a hatalom koncentrációja, a monolitikus struktúra. Ezen mindmáig nem jutottunk túl, csak a díszlet meg a rendezés változott — a darab ugyanaz. A politika felelős azért, hogy ebben a kérdésben nem hallgatta meg a modern marxista társadalomtudomány eredményeit. Az 1975-ös pártkongresszus határozatát így lehet jellemezni: „Teljes gőzzel előre — rossz irányba!” A kölcsönökből egy rossz struktúra bővített újratemetését finanszíroztuk. Az elmúlt 32 évet sokan úgy jellemzik: kiindult egy válsághelyzetből, s egy hasonló válságba került vissza. Ez némelyeknek túl sommás megállapítás, ám tényszerűsége vitathatatlan...

Az idén viszonylag jó népgazdasági eredmény várható.

Világosan kell azonban látnunk, hogy ez még nem az átalakítás eredménye, hanem a szerencsés külső körülményeké. „A magyarok istene szárazsággal sújtotta az USA-t, nálunk pedig jó a termés.” Veszélyes lenne ebből egy olyan ideológiát kovacsolni, hogy lám, máris megindult a javulás. Könnyen úgy járhatnánk, mint 1984-ben, amely szintén elég jó év volt gazdaságilag. Ráadásul ez az év a magyar diplomácia nagy éve, egymásnak adták a kilincset a világ vezető politikusai. Ne feledjük azonban, hogy akkor a kelet-nyugati elhidegülés korát éltük, s abban a helyzetben hazánk közvetítő szerepe felértékelődött. Mi voltunk az a kelet-európai ország, ahol nem volt áramszünet, a boltokban volt árú, ahová el lehetett jönni tárgyalni. Ma éppen ellenkező a nagyhatalmi viszony, ezért Magyarországnak ez a státusza nem olyan nagy jelentőségű. S ne feledjük, hogy '84 után '85 jött, egy katasztrofálisan rossz év...!

Már nem az a döntési alternatíva, hogy csökkentjük-e az életszínvonalat, hanem az, hogy ezt mire fordítsuk. A 60-as években a források nagy részét „szabadtéri technikai múzeumok létesítésére” fordítottuk. Nehéz a változásban hinni, amikor ma a költségvetési koncentráció a legnagyobb, s nyereséges vállalatoktól vonják el a legtöbb pénzt.

Több dologban most is követjük a Szovjetuniót. Ott lezajlott a volt kazah első titkár pere, most zajlik Csurbanov tárgyalása — s megindult nálunk is a korrupciós perek. Persze addig a humor birodalmában vagyunk, amíg a törvénytörő perel. Ez fordult elő a zalai első titkár ügyében, aki fia hévízi bárja miatt „került bajba”. A humor birodalmában vagyunk, amíg a megyei első titkár telefonálhat a keszthelyi tanácsra, hogy hozzon törvénytörő határozatot.

Mi lehet a megoldás? A párt- és az állami vonalat szét kell választani — kezdte

Ágh Attila. Amíg ez nem történik meg, amíg a párt hatalma közhatalmi jellegű, addig közhatalmi szabályozásnak kell alávetni, azaz kell egy párttörvény. A Szovjetunióban most másfajta megoldással, reformdiktatúrával próbálkoznak. Olyan nagy volt az ellenállás középszinten, hogy nem volt más út. A pártvezetés sem volt eléggé reformelszánt, ezért koncentrálni kellett az erőket, másrészt ott a civil társadalom igen kevésbé fejlett. Van abban is ráció, hogy a párttitkárok lesznek a tanácselnökök, mivel így közvetlen társadalmi kontroll alá kerülnek, s ha nem választják meg őket, vagy nem válnak be, a párt levonhatja a következtetést, és leválthatja őket párttisztviselőkről is. Nálunk ez az út nem tűnik jónak, mert a civil társadalom sokkal erősebb, az átpolitizáltság szoros.

Ágh Attila véleménye szerint nálunk vannak már másik pártok is, csak „illendően viselkednek”, és nem deklarálják ezt. Ilyen a Veres Péter vagy a Bajcsy-Zsilinszky Társaság. A politikai versenyhelyzet létrejötte a fejlődés szükség-szerűsége. Úgy vélte, a jelenlegi elavult hatalmi struktúra destabilizál legjobban, ennél minden út csak jobb lenne. Sajnos, úgy tűnik, a vezetés vitáit még mindig taktikai szempontok döntenek el.

A hatalomgyakorlás módjából is következett, hogy nagy ipari és agrárkomplexumokat hoztunk létre. Egy Ózd vagy Dunaújváros ebben a szerkezetben sokkal könnyebben kezelhető, mint sok-sok kicsi parasztagdaság. A gazdasági koncentrációt legerősebben őrzik az „iparbárok és agrárius lovagrendek”. A fennmaradás alapvető feltétele, hogy az ő hatalmukat megtörjék. Megdöbent az adat, hogy az egész magyar oktatásügy gondolai évekre megoldhatók lettek volna abból a pénzből, melyet a Ganz-MÁVAG szállítására költöttek. (Pozsgay Imre említette egy régebbi előadásában: még művelő-

dési miniszter korában felelősségre akarták vonni, mert az éves köznevelődési kiadásokat a duplájára teljesítette a tárca. Az eljárástól csak akkor álltak el, amikor bebizonyította, hogy ez az összeg még mindig kevesebb, mint amit székszárdi húskombinát tervezési hibája miatt kellett kifizetni...) Ma minden igazgató álma, hogy válságághoz legyen. Ha csak egy kicsit megy rosszul a vállalat, az nem jó, mert sokat kell dolgozni, és semmi eredmény. Ha viszont egy ágazat válságban van, rögtön odairányítanak néhány milliót. Pécsre is azonnal odaszaladt a kormány, és 24 óra alatt adott pénzt. Persze nem minden „ágazatra” ügyel ilyen gondosan, az oktatást például tartósan elhanyagolja. (Pécsre kormánybiztos utazott, a szegedi egyetemi sztrájkra egy minisztériumi osztályvezetőt küldtek...)

Elgondolkodtató, hogy a 70-es évek válsága idején azt egyetlen nyugati állam sem engedhette meg magának, hogy csökkentse az oktatásra fordított összegeket.

A tudás is a gazdaság egyik formája. A politikai hatalom és az anyagi javak bővítése mellett a szellemi gazdagság a harmadik, amely egy országot naggyá tehet. Magyarországon ez a három dolog a múlt század vége óta nem esik egybe, státuszinkonzisztencia jött létre. A pedagógusoknak például ez a filozófiája: „Addig tanulok, amíg nagyon keveset fogok keresni.” Háromfejű társadalom jött létre, amelynek mindhárom fejét megsimogatjuk egy kicsit. A kíváncsi persze az lenne, ha a három gazdaság egybeesne, de legalábbis közelebb kerülne egymáshoz.

Vajon van-e esélyünk erre, a valódi változásokra, úgy gazdagabb Magyarországra? A pozitív válaszhoz nemcsak múltunkat, de jelenünket, jövőnkét is alaposan át kell értékelnünk. Az új múlt csak kiindulás lehet az új jövő felé.

(márok)

Száz szó a kollégiumokról

Kollégiumaink az utóbbi időszakban olykor drámai napokat is átéltek. Lenne tehát ok, hogy azt mondjuk: ne változtassunk, csendre és nyugalomra van szükség. Egy teljesebb konszolidáció reményében azonban most mégis változtatásra teszünk javaslatot. Azt proponáljuk a kollégistáknak, s mindazoknak a hallgatói és oktatói közösségeknek, akiket az ügy érdekel, hogy gondolják meg: nem érett-e meg a helyzet arra, hogy a karokhoz kötődő kollégiumi rendszert fokozatosan feloldjuk.

Mi szól a változtatás mellett? Legsürgősebben talán az a közismert körülmény, hogy amint az emberek egyre szegényebbé válnak, egyre többen kérnek kollégiumi elhelyezést. Így az elemi igazságérzet is azt kívánja, hogy az egyetemünk különböző karain tanuló hallgatói teljeszen azonos esélyekkel induljanak a kollégiumi helyekért folytatott — sajnos egyre éleződő — versenyben. Az igazi esélyegyenlőség pedig legtisztábban úgy teremthető meg, ha elszakadunk a hagyomány teremtette kari keretektől, s teljesen egységes szempontrendszert érvényesítünk

A második érvet nehéz közhelely alkalmazása nélkül megfogalmazni. Tény azonban, hogy nemcsak az elvételt reformprogramokban, hanem a hallgatói elképzelésekben is joggal jelentkezik folytonosan az igény, hogy az egyetemeknek nem egyszerűen szakembereket, hanem szakember értelmiségieket kell képezniük. Ebben fontos szerepet játszhatnak az olyan kollégiumok, amelyekben együtt élnek a különböző karok hallgatói. Az elképzelés természetesen párhuzamos a történelem — földrajz, matematika — angol és orosz, vagy újabban kémia — angol, fizika — angol szakot életre hívó törekvésekkel, s egyben felkészülés arra is, ha a jelenlegi egyetemi struktúra az asztalon fekvő elképzelések valamelyike szerint megváltozna.

Veszteségekkel jár-e az átrendeződés? A legnagyobb veszteség az lenne, ha veszélybe kerülne az azok a színvonalas programok és márkás irányultságokba testet öltő hagyományok, amelyek kollégiumainkban felhalmozódtak. Úgy vélem azonban, hogy a kollégiumok között szabad választást lehetővé tevő

pályázási rendszerrel, annak meghirdetésével, hogy éppen e hagyományok folytatására szervezkedjen a közösségek, ez a veszély kiküszöbölhető. Ne becsüljük le annak jelentőségét, hogy mindenki szabadon választhatna meg kollégiumát, s másfelől ne gondoljuk azt, hogy ne lennének bölcsészek, akiket ne vonzana a Herman nyújtotta számítástechnikai lehetőség, vagy jogászok és matematikusok, akiket ne ragadnának meg a Móra irodalmi rendezvényei.

Pazarlással jár-e az átrendeződés? Sajnos nem. Azért a sajnos, mert ismert nyomorúságunkban egyik kollégiumunkban sem halmozódhatott fel olyan színvonalas, profilírozott technikai vagy könyvtári potenciál, hogy azt mondhatnánk: a kari jelleg feloldásával mindez elherdáltatik. Másfelől a hagyományok tiszteltetésének a fentiekben ecsetelt módja nem kerestézné a további csendes és szívós erőfeszítéseket.

Van ráció ebben az elképzelésben? Érdemes ebbe belevágni? Kíváncsian várom mindenki véleményét, kihezettén sóvárgok a megvalósítás során

érvényesíthető ötletekért! Az egyetem vezetői ugyanis nem a hallgatóság ellenében, hanem a hallgatósággal együtt szeretnének kimunkálni egy elgondolást.

Szeged, 1988. október 19.

BALÁZS MIHÁLY
rektorhelyettes

SZEGEDI EGYETEM

A József Attila Tudományegyetem, Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola MSZMP és KISZ-bizottságának lapja
Megbízott szerkesztő: SÜLYÖK ERZSEBET
Szerkesztőség: 6720 Szeged, Dugonics tér 12. Telefon: 12-119
Megjelenik havonta kétszer
Ára: 2,30 forint. Előfizetési díj egy évre 36,80 forint.
Terjesztik az intézmények KISZ- és szakszervezeti bizottságai
Kiadja a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat Szeged.
Tanácskozársaság útja 10. sz. 6740
Telefon: 24-633. Telex: 82-282
Felelős kiadó: Kispál Antal igazgató
Szegedi Nyomda Szeged.
ISSN: 0230-791X
1988. XI. 8. — 3478 —
Felelős vezető: Surányi Tibor igazgató
Bajcsy-Zsilinszky u. 28. 6720